

AD FONTES

**CURSUS
LATINUS**

**EVA KUŽÁKOVÁ
DANA SLABOCHOVÁ**

KAROLINUM

**AD FONTES
CURSUS LATINUS**

**Eva Kuťáková
Dana Slabochová**

Recenzovala:
prof. PhDr. Bohumila Mouchová, CSc.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
Praha 2022
Obálka Jan Šerých
Páté vydání

© Univerzita Karlova, 2020
© Eva Kuťáková, Dana Slabochová, 2020

ISBN 978-80-246-4603-9
ISBN 978-80-246-4184-3 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Koncepce učebnice

AD FONTES – CURSUS LATINUS je učebnice pro studium latiny jako předmětu v rámci studijních humanitních programů (historických, filozofických, uměnovědných, filologických aj.) na FF UK. Dvacet základních lekcí (***Cursus I a Cursus II***) je koncipováno tak, aby se daly využít pro kurzy začátečníků, mírně až středně pokročilých i specializované kurzy čtení latinských pramenů. Zařazení pěti opakovacích lekcí, tj. modelových testovacích cvičení s klíčem (***Repetitio I–V***), i řady autokorektivních cvičení a ukázek překladů latinských textů do češtiny v základních lekcích poskytuje studentům jasnou představu o požadavcích na jednotlivé atestace (test, zápočet, zkouška, tj. všestranná práce s neznámým textem), usnadňuje autoevaluaci dosažených dovedností a podporuje tzv. řízené samostudium. Autorky nově zařadily interaktivní gramatická cvičení rovněž na elektronickou platformu UK (přístup pouze pro studenty zapsané v kurzech latiny JC FF UK). Cílem kurzu je napomoci studentům k získání takových jazykových znalostí a řečových dovedností, které jim umožní porozumět originálnímu latinskému textu, dovedou je tedy poměrně rychle a efektivně AD FONTES, k pramenům.

Fontes I, II, III

První část (***Latinitas temporis antiqui***) obsahuje jednodušší pasáže z děl římských prozaiků. Jsou voleny takové ukázky, které svým významem přesahují výuku jazyka a mohou obohatit všeobecné kulturní znalosti studentů. Právě s ohledem na evropské kulturní tradice jsou zařazeny i ukázky biblických textů.

Druhá část (***Latinitas medii aevi***) slouží jako úvod k četbě domácích pramenů středověkých, třetí část (***Latinitas aetatis recentioris***) rozšiřuje a doplňuje výběr významných domácích novověkých autorů a textových typů zařazených v Cursus II.

Četbu usnadňují poznámky (*auxilium*) a ukázky věcně i stylisticky adekvátních překladů do češtiny (*clavis*). Uživatel se ovšem nemůže vyhnout systematické práci s latinským slovníkem a mluvnicí (viz *Bibliografická poznámka*). **Fontes** tak poslouží představě o náročnosti, resp. i výběru textů k samostatné domácí přípravě ke zkoušce (tj. věcně i stylisticky adekvátní překlad známého textu).

Za přátelskou pomoc při širším výběru pramenů děkujeme kolegům z Ústavu pro klasická studia AV ČR, za pečlivé přečtení textu a laskavé připomínky k tomuto dalšímu vydání kolegyním z Jazykového centra FF UK, dále pak prof. PhDr. Bohumile Mouchové, CSc., a PhDr. Zuzaně Vaněčkové.

Autorky

INDEX

/9/ **CURSUS I – Úvodem**

/10/ **Mapa starověké Itálie**

	1. Exercitationes	2. Usus legendi	3. Miscellanea
/11/ Lectio I	Výslovnost; konjugace sloves; aktivní a pasívní tvary indikativu prez. a impf., infinitivu; imperativ	Iulia, Claudia et Paullina – quid faciunt?	Nota bene; Lingua Latina, linguae modernae et lingua Bohemica
/17/ Lectio II	1. deklinace: substantiva a adjektiva; zájmena přivlast.; sloveso <i>esse</i>	Iulia magistra	Verba alata; Inscriptio; Descriptio Nili; Lingua Latina et linguae modernae
/24/ Lectio III	2. deklinace: substantiva a adjektiva; indikativ futura I	Magister et pueri in schola – Non scholae sed vitae discimus	Verba alata; Caesar ad Alesiam; Lingua Latina et lingua Bohemica; De philosophia; Sigla Latina
/32/ Lectio IV	3. deklinace: subst.; zájm. ukaz. a táz.; tázací věty; ablativ časový a místní; tzv. vazba místních jmen	Magister et pueri iterum in schola – Historia magistra	Verba alata; De mari; Linguae indoeuropaeae; Sigla Latina; Vesuvius; Canticum
/40/ Lectio V	3. deklinace: adj.; adverbia; zájmena osobní a vztažná; participium prez. akt.; pasívum v prez. systému; deponentní slovesa	De patria nostra	Laus Italiae; Verba alata; De Dianae statua; Sigla Latina; Lingua Latina et linguae modernae
/48/ Repetitio I	Lectio I–V		cf. Clavis

/50/ Lectio VI	4. a 5. deklinace; zájmena neurčitá, záporná, zájmen. adjektiva; <i>esse</i> a odvozená slovesa	De diebus et mensibus	Verba alata; Epigrammata; Lingua Latina et linguae modernae; Sigla Latina; Regia Solis; Ex Vetere Testamento; De domo Romana
/60/ Lectio VII	Stupňování adj. a adv.; ablativ srov.; genitiv celkový; konjunktiv préz. a impf.; vedl. věty s <i>ut</i>	De urbe Praga; Ciceronis epistula	Verba alata; Versus Catulli; Sigla Latina; Inscriptiones; Lingua Latina et linguae modernae; Penelope Ulixi
/69/ Repetitio II	Lectio VI–VII		cf. Clavis
/71/ Lectio VIII	Indikativ perfekta; číslovky základní a řadové	E Gestis Romanorum; Inscriptio; De Roma antiqua	Verba alata; Inscriptiones; Sigla Latina; Lingua Latina et linguae modernae
/81/ Lectio IX	Indikativ plqperf.; relativní užití časů; ablativ absolutní; sloveso <i>ire</i>	C. Iulius Caesar, De bello Gallico	Verba alata; Caesar – překlad (cf. Clavis); Lingua Latina et lingua Bohemica; Sigla Latina
/90/ Lectio X	Participium futura aktiva; indikativ futura II; infinitivní vazby	C. Iulius Caesar, De bello Gallico; M. Tullius Cicero, De morte disputatio	Verba alata; Dies irae – překlad (cf. Clavis); Sigla Latina; Lingua Latina et linguae modernae; De amicitia
/102/ Repetitio III	Lectio I–X: modelový test z gramatického a lexikálního minima		cf. Clavis, Existimatio
/107/ Clavis	Repetitio I–III		

/111/ Vocabula I (& Slovník vlastních jmen)

	1. Exercitationes	2. Usus legendi	3. Miscellanea
/148/ Lectio XI	Konjunktivy, souvětí podmínková	Leo in Anglia (<i>V. Šašek</i>)	Caesar in Britannia (lat.-čes.); Latin in the U.K.
/154/ Lectio XII	Supinum, gerundivum, gerundium	Qua ratione linguae discantur (<i>J.A. Komenský</i>)	Verba alata; Latine colloquamur!
/160/ Lectio XIII	Slovesa neúplná, nepravidelná a semideponentní	De cerevisiarum differentiis (<i>T. Hájek</i>)	De deversoriis Romanis; Cur potas? (lat.-fr.)
/166/ Lectio XIV	Souslednost časů, nepřímé otázky	Fortunato Durich <i>Jos. Dobrowsky</i> S.pl.	Epitaphium
/172/ Lectio XV	Vedlejší věty časové	Vita Iohannis Blahoslaus	Nuntii Latini Radiophonici (lat.-čes.)
/178/ Repetitio IV	Lectio XI–XV	Orbis pictus	Clavis
/182/ Lectio XVI	Vedlejší věty příčinné; neosobní slovesa	De studio Bononiensi (<i>V. Písecký</i>)	<i>Iuvenis</i> subnotatio (repetitio + clavis)
/188/ Lectio XVII	Vedlejší věty přípustkové	De urbibus et oppidis Bohemiae (<i>B. Balbín</i>)	Editionis titulus
/193/ Lectio XVIII	Syntax pádů: genitiv, dativ	Codicis manuscripti descriptio (<i>Pelzel –Dobrovský</i>)	Conspectus operis
/198/ Lectio XIX	Syntax pádů: akuzativ, ablativ	De Pragensibus (<i>B.Hasištejnský</i>)	Poema (lat.-čes.)
/203/ Lectio XX	Nepřímá řeč	De Bojemiae incolis moribusque (<i>P.Stránský</i>)	Quidam Gallorum (repetitio + clavis)
/208/ Repetitio V	Lectio XVI–XX	Bohemia docta	Clavis

FONTES I		LATINITAS TEMPORIS ANTIQUI
/280/	Praeparatio ad usum legendi	<i>Auctores Romani</i>
/286/	& Clavis (1.–7.)	<i>Gellius, Cicero, Sallustius, Caesar, Plinius</i>
/289/	Usus legendi	
/289/	1. Podstata a význam přátelství*	<i>M. Tullius Cicero</i>
/290/	2. Dámoklův meč*	<i>M. Tullius Cicero</i>
/291/	3. Gygův prsten*	<i>M. Tullius Cicero</i>
/291/	4. Z obžaloby Verra*	<i>M. Tullius Cicero</i>
/292/	5. Úvod I. řeči proti Catilinovi	<i>M. Tullius Cicero</i>
/293/	6. Dopis Attikovi	<i>M. Tullius Cicero</i>
/294/	7. Situace v Galii	<i>C. Iulius Caesar</i>
/295/	8. Orgetorix	<i>C. Iulius Caesar</i>
/297/	9. Hannibal	<i>Cornelius Nepos</i>
/299/	10. Srovnání Catona s Caesarem	<i>C. Sallustius Crispus</i>
/300/	11. První triumvirát	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/301/	12. Důvody Ciceronova vyhnání	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/302/	13. Caesarovy triumfy	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/302/	14. Caesarova smrt	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/303/	15. Přednosti Tiberiovy vlády	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/303/	16. Závěr díla	<i>C. Velleius Paterculus</i>
/304/	17. Dobré svědomí	<i>L. Annaeus Seneca</i>
/305/	18. Alexandrovo mládí	<i>Q. Curtius Rufus</i>
/306/	19. Smrt Alexandra Velikého	<i>Q. Curtius Rufus</i>
/308/	20. Mravy a povinnosti učitele	<i>M. Fabius Quintilianus</i>
/309/	21. Tropy	<i>M. Fabius Quintilianus</i>
/309/	22. Perifráze	<i>M. Fabius Quintilianus</i>
/310/	23. Filozofie a řečnictví	<i>M. Fabius Quintilianus</i>
/311/	24. Závod v cirkus*	<i>C. Plinius Caecilius Secundus</i>
/312/	25. Blahopřání císaři Traianovi*	<i>C. Plinius Caecilius Secundus</i>
/312/	26. Androclus a lev	<i>A. Gellius</i>
/313/	27. Svatý Jeroným*	<i>Iacobus de Voragine</i>
/314/	28. Narození Ježíšovo	<i>Novum Testamentum</i>
/315/	29. Chvalozpěv Simeonův*	<i>Novum Testamentum</i>
/315/	30. Petrovo zapření Krista	<i>Novum Testamentum</i>
/316/	Clavis (*)	

FONTES II		LATINITAS MEDIÆ AEVÆ
/320/	Přehled nejčastějších odchylek od klasické normy	
/322/	1. Vražda sv. Václava	<i>Crescente fide</i>
/322/	2. Libušina věštba	<i>Kosmas</i>
/323/	3. Bitva u Chlumce	<i>Kosmův první pokračovatel</i>
/323/	4. Braniboři v Čechách	<i>Kronika zbraslavská</i>
/324/	5. Vláda a smrt Václava III.	<i>Kronika zbraslavská</i>
/325/	6. Slovní předkové a příbuzní	<i>Karel IV.</i>
/325/	7. Privilegium	<i>Zakládací listina UK</i>
/326/	8. Založení Nového Města	<i>Beneš Krabice z Weitmile</i>
/326/	9. Mír tomuto domu	<i>Jan Hus</i>
/327/	10. Psáno v Kostnici	<i>Jan Hus</i>
/328/	11. Proti Tábořským	<i>Jakoubek ze Stříbra</i>
/329/	12. Slyšte všichni	<i>Universi audiant</i>

FONTES III		LATINITAS AETATIS RECENTIORIS
/330/	1. Z Čech až do Portugalska	<i>V. Šašek / S. Pavlovský</i>
/330/	2. Sepsání Vlastiny příběhu	<i>Racek Doubravský</i>
/331/	3. Ze studijního řádu	<i>Petr Codicillus</i>
/332/	4. Vzdělaným mužům mého národa	<i>Jan Amos Komenský</i>
/333/	5. Úvahy o mezinárodním jazyce	<i>Jan Amos Komenský</i>
/334/	6. Učenému příteli	<i>Bohuslav Balbín</i>
/335/	7. O kapli řečené Betlém	<i>Bohuslav Balbín</i>
/335/	8. Nápis	<i>Zámek v Jindřichově Hradci</i>
/336/	9. Vydavatel čtenářů	<i>Karel Rafael Ungar</i>
/337/	10. O kronice Václava Hájka	<i>Gelasius Dobner</i>
/338/	11. Doktorská sponze	<i>Filozofická fakulta UK</i>
/339/	12. Pozvánka na Pražský seminář	<i>Filozofická fakulta UK</i>

/340/ **Gaudeamus igitur**

/341/ **Bibliografická poznámka**

/342/ **Clausula**

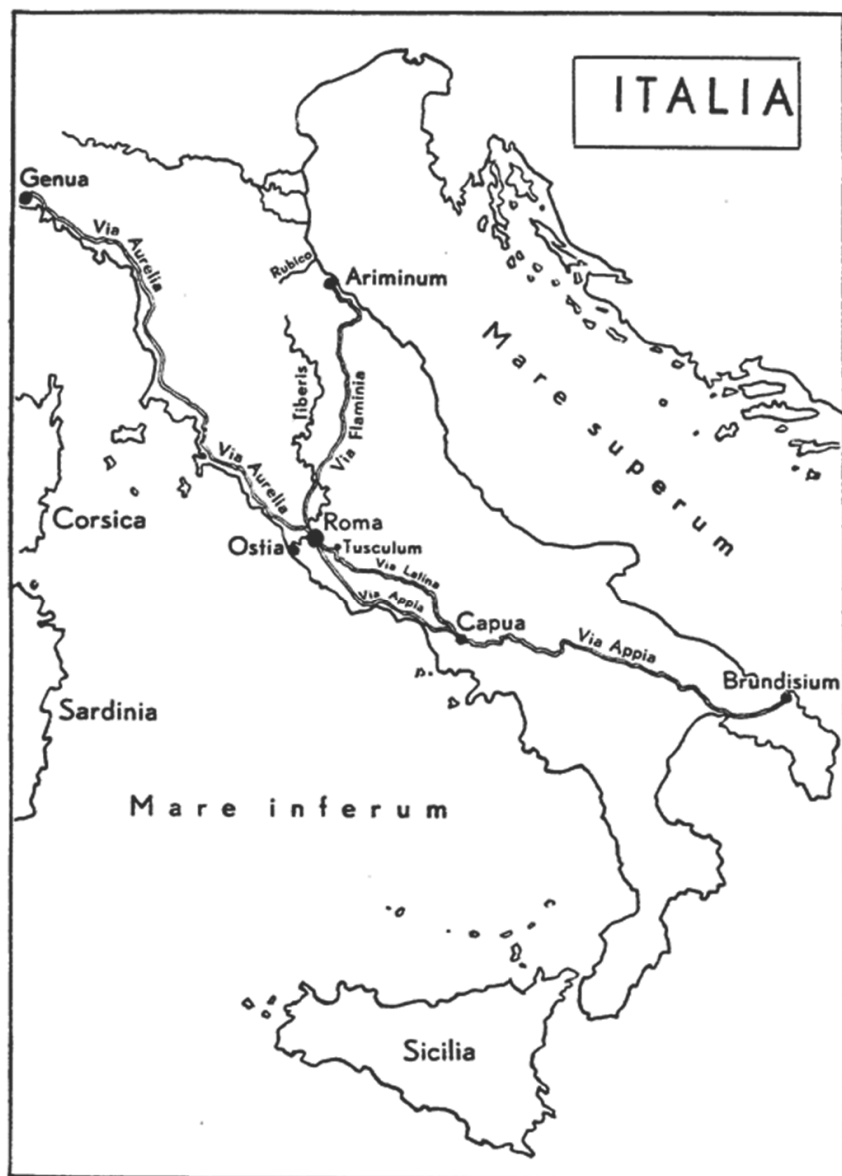
CURSUS I je koncipován tak, aby jej bylo možno využívat pro kurzy začátečnicků i mírně pokročilých. Obsah i rozsah *deseti základních lekcí* dovoluje probírat látku nejen rozdílným tempem, ale i na různé úrovni. Proto je gramatické učivo rozvrženo do větších celků. Pokud mají být začátečníci po tří/čtyřsemestrovém kurzu schopni číst originální texty, je třeba postupovat poměrně rychle. Velkou výhodou budou mít tedy ti, kteří budou při vstupu do kurzu ovládat alespoň ty nejjednodušší partie latinské gramatiky, které si v prvních pěti přípravných lekcích (tzv. propedeutikum) budou moci pouze důkladně zopakovat. K opakování probrané látky, resp. k ověření vstupních znalostí je určena lekce *Repetitio I* s klíčem (*Clavis*).

Každá lekce je zahájena sadou různých cvičení (*Exercitationes*) zaměřených k novým jevům. Záhloví odkazuje jednak na oddíl *Grammatica*, přehledné tabulky, souhrny a ilustrativní příklady doplněné českým překladem, jednak na *Latinskou mluvnici* (Quitt–Kucharský, viz *Bibliografická poznámka*).

Druhá část lekce (*Usus legendi*) je zaměřena na čtení s porozuměním. Je zde souvislý text, který je zpočátku vytvořen uměle, ale postupně jsou zařazovány autentické texty upravené a krátké snadnější texty v originálním znění. K textu jsou připojeny otázky a úkoly, které vedou k celkovému porozumění a chápání souvislostí mezi formou a obsahem sdělované informace. Plynulý, věcně i stylisticky správný překlad by měl být výsledkem studia každé partie. Velký důraz je kladen na zvládnutí slovní zásoby. Při obvyklých potížích, které při studiu působí homonymie koncovek latinské jmenné i slovesné flexe, je téměř nemožné dosáhnout dobrých výsledků, není-li zároveň s gramatikou zvládnuta i základní slovní zásoba. Přitom považujeme za samozřejmé, že v průběhu kurzu získá student návyk systematicky pracovat se slovníkem, neboť doporučené *lexikální minimum* * (zhruba 1000 lexikálních jednotek; srv. i souhrnný latinsko–český slovník *Vocabula I*), jakkoli se může zdát náročné, zůstává pouhým minimem a pro četbu jakéhokoli originálního textu může být pouze dobrým východiskem.

Poslední část lekce tvoří *Miscellanea*, tedy „rozmanitost“. Student zde najde známá okřídlená rčení a užívané obraty. Dále jsou tu cvičení k porovnání latinské slovní zásoby se slovní zásobou živých evropských jazyků včetně češtiny a konečně další cvičení či kratší texty (i „makarónské“, které jsou upraveny tak, aby student mohl do českého překladu, resp. latinského textu doplňovat jen ty jevy, které již zvládá). Byly zařazeny i častěji užívané latinské zkratky. Zajímavý materiál této části by měl přispět jak k upevnění znalostí a dovedností, tak k celkovému obohacení obecně kulturního rozhledu. Souvislé texty, ukázky s překladem a konec konců i jednotlivé věty ve všech cvičeních jsou voleny tak, aby přinášely i jisté poučení o latinské (nejen antické) kultuře.

Samostatnému studiu napomáhají opakovací autokorektivní cvičení (*Repetitio I–III*) připojená za lekci V., VII. a X.

LECTIO I

1. CVIČENÍ – EXERCITATIONES

Výslovnost, přízvuk

**Sloveso – konjugace, kmeny, osobní koncovky aktivních a pasívních tvarů
prézentního systému**

**Indikativ prézentu a imperfekta akt. a pas., infinitiv prézentu akt. a pas.,
imperativ**

(GRAMMATICA F 1–3; M 11–16; LM I § 1–14; 68–74; 81–91)

1. Podle označených délek stanovte přízvuk, všimněte si jeho pohyblivosti a při čtení respektujte dlouhé vokály i přízvuk:

a)

schola, puella, varius, rosa, nauta, hīc, quō, concordia, dea, deus, clārus, coniuñx, praesentia, ratiō, ōstium, iūs, suādeō, quis, caecus, quia, iānua, atque, ōrātiō, circulus, causa, sequor, meus, tuus, relinquus, quattuor, potentia, pulchritūdō, caelebs, dīvitiae, dīvitiīs, iussus, assentior, assentīrī, ingenium, philosophia, Phoebus, praeesse, oboedientia, poena

b)

laudō, laudāre, laudābant, laudābāmus
respondeō, respondētis, respondēs, respondēbās
doceō, docēre, docēbātis, docēbāminī
faciō, facere, facimus, faciēbat
audiō, audīre, audiēbant, audīmus, audiēbāmus

2. U následujících slovesných tvarů

a) určete osobu a číslo, slovesný způsob a čas;

b) pokuste se určit konjugaci a odvodit 1. os. indikativu prézentu aktiva, tj. základní slovníkový tvar (porovnejte se slovníkem této lekce):

amābam / amā – ba – m = amō, amāre

oramus, iuvabant, imperat, audiuntur, movemini, habebant, fugiunt, vivebam, veniebant, dicitur, discimus, tacebas, dividitur, monebamur, tacebant

3. Utvořte 3. os.sg a pl.

a) indikativu prézentu aktiva a pasíva;

b) indikativu imperfekta aktiva a pasíva:

amare, notare, monere, legere, dividere, audire

4. Imperativ. Následující tvary imperativu změňte

a) na rozkaz, b) na zákaz v singuláru: *pospěšte si* → *pospěš si* – *nespěchej*
festinate → *festina* – *noli festinare*

laudate, imperate, dividite, fugite, discite, legite, facite, dicite, audite, monete, dormite, videte, amate

5. Slovesné tvary v souvětích. Všimněte si významu spojek *et*, *et – et*, *nam*, *sed*, *si*, *nisi*. Následující věty nejprve přeložte a potom je transformujte tak, abyste je mohli užít:

- a) o vašem známém
- b) o vašich přátelích
- c) o skupině, ke které patříte
- d) o příteli, se kterým právě mluvíte

1. Bene disco, recte respondeo. – 2. Vivo et laboro. – 3. Et vivo et laboro libenter. – 4. Male legebam, nam male videbam. – 5. Curro, sed non fugio. Audi! – 6. Si lego, etiam disco. – 7. Si scribo, non lego. – 8. Si bene disco, non erro. – 9. Saepe moneo, sed non impero. – 10. Bene scribo, nam attente audio. – 11. Cupio dormire.

6. Slovesné tvary v následujících větách převed'te do plurálu a přeložte:

1. Si bene laboras, bene vivis. – 2. Nisi festinas, recte scribis. – 3. Saepe tacebam, etiam nunc taceo. – 4. Et legere amabat et scribere. – 6. Cupiebat et videre et audire. – 7. Cur male laboras? – 8. Cur semper imperare debes? – 9. Aut lege aut responde! Noli scribere! – 10. Recte responde.

7. Aktivum – pasívum. Přeložte tyto slovesné tvary:

notatur, legeris, monemini, monebatur, monetis, amabatis, amaris,
laudatur, laudabimini, salutaris, monebimini, audiebas, videtur

8. Přeložte do latiny a převed'te: a) do plurálu; b) do ind. impf. sg. i pl.

- 1. Žije poctivě.
- 2. Čteš pozorně.
- 3. Učíš se pilně.
- 4. Napomíná, ale také chválí.
- 5. Odpovídá dobře.
- 6. Pracuji usilovně.
- 7. Dívám se a mlčím.
- 8. Běžím pomalu.

2. ČTENÍ S POROZUMĚNÍM – USUS LEGENDI

Iulia, Claudia et Paullina – quid faciunt ?

Iulia dicit: Doceo (docebam). Et laudo (laudabam) vos et moneo (monebam).
Attente lego et audio (legebam et audiebam).
Recte scribo (scribebam).

Quid Claudia videt? Iulia docet (docebat). Laudat (laudabat) nos et monet (monebat).
Attente legit (legebat). Ornate scribit (scribebat).

Claudia et Paullina dicunt: Diligenter discimus. Recte respondemus.
Nos etiam ornate scribere cupimus. Honestē laborare debemus.

Quid Iulia notat? Claudia et Paullina diligenter discunt. Recte respondent.
Studiose audiunt. Legunt. Ornate scribere cupiunt. Bene laborare debent.

Iulia dicit: Discisne studiose, Claudia? Cur non respondes?
Quid tam attente audis? Quid legis?
Recte lege! Noli errare!
Diligenter laborare debes.

Recte respondes, Paullina, et bene legis.

Discitisne diligenter, Claudia et Paullina?
Quid facitis? Cur non respondetis?
Quid legitis? Quid tam attente auditis?
Recte respondete! Nolite errare!
Attente audite et scribite!
Ornate scribite!

Otázky – Interrogationes

1. Základní situaci jste jistě poznali. Určete tedy, která slovesa, příp. tvary jednoznačně označují roli jednotlivých postav:

Iulia Claudia et Paullina

2. V čem má slabiny Claudia, v čem Paullina?